

giftedness, but it is possible to manifest it only under certain conditions.

The long-standing study of academic and professional achievements of intellectually gifted individuals has encompassed four phases: identification, organized in the last grade of the elementary school; the first phase of the examination during studying in secondary school; the second phase of the examination while studying in high school; the third phase of the examination during the first years of work.

The differences between gifted and potentially gifted personality, types of giftedness according to the triarchic theory of intelligence are presented. The intellectual, creative, scientific, mathematical, entrepreneurial, organizational, emotional giftedness, its manifestations, depending on historical and cultural features are emphasized.

Key words: giftedness, emotional giftedness, scientific giftedness, theory of intelligence, manifestations of giftedness.

УДК 37.013 +373.31+ 373.24

Янкович О. І.*

ПЕДАГОГІКА ЗАБАВИ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПОЧАТКОВОЇ ТА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ПОЛЬЩІ

У статті узагальнено досвід використання забави як освітнього методу та педагогіки забави як педагогічної субдисципліни й визначено перспективи її використання в закладах початкової та дошкільної освіти України і Польщі. Розглянуто історію педагогіки забави, її джерела, розвиток на основі методики КЛАНЗА. Відображено теоретичні засади методики КЛАНЗА (клубу аніматорів забави), що пропала з 1990 р. у Польщі. Висвітлено принципи, особливості, функції забави, вимоги до її організації. Показано різницю між грою й забавою. Виявлено методи, обґрунтовано значення педагогіки забави в закладах початкової та дошкільної освіти України й Польщі. Акцентовано увагу на взаємозв'язках ідей педагогіки забави у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці.

Ключові слова: гра, забава, ігровий метод, ігрова діяльність, педагогіка забави, методика КЛАНЗА, аніматор, заклади початкової та дошкільної освіти.

Докорінне реформування освітньої галузі України пов'язане з орієнтацією на європейський досвід формування особистості дитини, використанням нових методів навчання, передусім у закладах дошкільної та початкової освіти. Такими методами є проектні й ігрові, на чому акцентовано увагу в концепції Нової української школи, де зокрема зазначено, що «навчання буде організовано через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами» [2, с. 21].

У європейських країнах уже декілька десятиріч успішно розвивається педагогіка забави, ідеї якої впроваджуються в український культурно-освітній простір. Набирає популярності професія аніматора, а підходи до його діяльності обґрунтовані в зарубіжній педагогічній науці на основі психологічних концепцій, нової філософії мислення.

Однією з європейських держав, у якій із 90-х рр. ХХ ст. успішно розвивається педагогіка забави, є Польща. У педагогічній теорії і практиці цієї країни диференціюються поняття забави й гри. Так, на думку польського науковця Ч. Купісевича, забава – це одна з форм активності людини, що здійснюється добровільно і супроводжується позитивними емоційними й пізнавальними відчуттями. Польський дидакт В. Оконь вважає, що забава спирається на уяву, що створює нову дійсність [10, с. 39]. Це діяльність, яка виконується для отримання задоволення. Натомість гра може передбачати дидактичні цілі, реалізація яких вимагає від дитини проявів відповідальності [5, с. 11]. В українській педагогіці ще немає чіткого розмежування ігрової діяльності на гру й забаву. Однак, ураховуючи популярність забави як засобу бути

*© Янкович О. І.

щасливим сьогодні, а українська школа прагне повернути собі статус «школи радості», існує потреба в усебічному аналізі ідей педагогіки забави та обґрунтуванні можливостей їх реалізації в закладах початкової та дошкільної освіти під час формування компетентностей і організації дозвілля дітей.

Сутність, особливості, методи педагогіки забави та історію її розвитку висвітлюють польські науковці Р. Домань [6], З. Заорська [11], Е. Кендзьор-Нечипорук [8], З. Хофман [7], К. Шмідт [10] та ін. Зокрема, З. Заорська акцентувала увагу на чинниках, що зумовили виникнення цього напрямку педагогіки. Вона зазначила, що півстоліття тому вибухнув протест молодих людей у Європі та США. Втомлені технологією і гонитвою за багатством, вони поставили питання, навіщо нагромаджувати маєтність, якщо при цьому не відчуваєшся щасливим [11, с. 22]. Виникла ідея знайти спосіб досягнення внутрішньої гармонії, що знайшла втілення у забавах.

В Україні ігрову діяльність у початковій школі та закладах дошкільної освіти, зокрема й у контексті наступності, висвітлюють Н. Бібік, Н. Гавриш, В. Крутій, Н. Кудикіна, Н. Лисенко, О. Савченко, Г. Тарасенко [4] тощо. Проте в дослідженнях українських учених недостатньо відображена забава як освітній метод. Науковцями всебічно не проаналізовано педагогіку забави, що є популярною в Польщі та інших європейських країнах. У працях учених недостатньо висвітлено досвід та особливості реалізації забави у початкових та дошкільних закладах зарубіжжя, водночас зберігає актуальність проблема виявлення можливостей використання позитивних ідей в освітній галузі України.

Метою цієї статті визначаємо узагальнення досвіду використання забави як освітнього методу та педагогіки забави як педагогічної субдисципліни й визначення перспектив її використання в закладах початкової та дошкільної освіти України й Польщі.

В освітньому процесі, особливо коли йдеться про наймолодших дітей, ігри й забави реалізуються здавна. Проте чіткі термінологічні розмежування здійснені в зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Необхідно акцентувати увагу, що в Польщі не лише диференціюється ігрова діяльність на гру й забаву, але й існує педагогіка забави як педагогічна субдисципліна, яка ґрунтується на ідеях методики КЛАНЗА. Ця методика передбачає дотримання чітко визначених принципів забави й вимог до її організації. Такими принципами є добровільність участі, відсутність будь-якого суперництва, переживання емоційного піднесення й отримання задоволення, використання різних засобів самовираження, стимулювання творчої активності, визначення конкретних часових і просторових меж, у яких здійснюється спонтанний вибір, набуття позитивного досвіду під час роботи в групі.

З. Хофман зазначає, що теоретична основа методики КЛАНЗА – гуманітарна психологія К. Рогерса і теорія Гештальт [7, с. 51]. Ця теорія передбачає надання допомоги людині в тому, щоб стати відповідальною й зрілою, залишаючись веселою та спонтанною, при цьому насолоджуватись життям; навчитися любити друзів і близьких, не висловлювати їм претензій тощо.

Педагогіка забави виникла у 70-х рр. ХХ ст. у США, Німеччині, Австрії, ставши результатом наукових пошуків шляхів підтримки людини через міжособистісну комунікацію, інтеграцію групи. Австрійський педагог Т. Віннер вказує на три найважливіші джерела педагогіки забави:

- «анімація» (ідеї прийшли з латинських країн, що втілено у вуличному театрі, театрі імпровізації);
- рух «Нової гри» з принципами «грайся чесно», «грайся інтенсивно», «ніколи не роби прикрості»;
- терапія особистісна і групова, визначена як соціальна наука [8].

Учені (З. Заорська, Е. Кендзьор-Нечипорук) висвітлили історію педагогіки забави. Зокрема з'ясували, що ідеї педагогіки забави прийшли до Польщі з Австрії. З 1990 р. вони пропагувалися клубом аніматорів забави КЛАНЗА (згодом – польським товариством

педагогів та аніматорів КЛАНЗА). 1991 року було організовано курси для охочих вивчати педагогіку забави, а 1992 року започатковано перше періодичне видання, що висвітлює проблеми реалізації забави як серед дітей, так і серед дорослих. 1994 року зареєстровано польське товариство педагогів забави КЛАНЗА, розташоване в Любліні. З 2007 р. видається періодичне видання КЛАНЗА в електронній формі.

Отже, у Польщі історія педагогіки забави налічує близько трьох десятиріч. Досвід її реалізації в закладах освіти дає змогу аналізувати перспективи подальшого розвитку для самовираження, самореалізації школяра, що є особливо цінним у сучасних умовах, коли поширюються численні загрози для дитини внаслідок неправильного використання медіа й малорухомого способу життя, нестачі міжособистісних контактів, наростання агресії, жорстокості тощо.

Упроваджуючи методику КЛАНЗА, педагог прагне підвищити ефективність навчання на основі організації співпраці в групі, переживання позитивних емоцій, що супроводжують дитину в закладі освіти. Особливістю забави є використання численних засобів самовираження дитини – через ігрові й сюжетні танці, рух, музику як елемент навчання й відпочинку. З дитиною встановлюється зворотній зв'язок. Педагог акцентує увагу на успіхах вихованців, пам'ятаючи, що недоцільно виправляти помилки і критикувати під час гри. Створюється атмосфера взаємної пошани, вдячності за сумлінну працю, доброзичливості [1, с. 205]. Педагог із керівника, що займає позицію стояти над дітьми, вивищуватися над ними, бачити все й віддавати розпорядження, перетворюється на друга дитини, помічника в житті.

Зазначені принципи педагогіки забави цілком відповідають засадам Нової української школи, Нового державного стандарту початкової освіти, що пропагують педагогіку партнерства [3, с. 2].

Під час проведення забави використовуються різні елементи, обґрунтовані в методиці КЛАНЗИ, – логотип, футболки жовтого кольору для вчителів, вихователів або аніматорів, танці для групи, кольоровий «парашут», кольоровий ігровий тунель, шахівниця, асоціативні картки й різноманітні реквізити для активних ігор на свіжому повітрі [1, с. 205].

У польських закладах для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку постійно урізноманітнюються забави, стаючи все більш привабливими [8]. Педагоги розглядають забави як результат творчості, упроваджуючи їх, розвивають креативні якості дітей [10, с. 39]. Вони створюють драматичні дійства, в яких чергуються різноманітні забави на певну тему – наприклад, подорож до казкового лісу, подорож до країни мистецтв тощо; інтеграційні імпрези для дітей, батьків і вчителів «Разом у рідному місті», що передбачають виконання вправ, проведення забав відповідно до визначених етапів імпрези (виготовлення візиток, участь у музичному концерті рідного міста, прогулянка історичним центром міста чи мальовничими вулицями тощо).

Під час забави в дітей розвивається почуття гумору як особливо цінна якість, яка дає змогу протидіяти стресам, агресії, попереджувати конфлікти, досягати компромісів [10, с. 41]. Формування цих умінь є важливою проблемою також в українській педагогіці початкової та дошкільної освіти, оскільки зазначені вміння є складовими соціальної та громадянської компетентності як ключових компетентностей, що зазначено в Концепції Нової української школи [2, с. 12].

В Україні педагогіку забави в закладах початкової та дошкільної освіти не реалізують так активно, як у Польщі, проте забави, які використовують наші європейські сусіди, відомі в Україні понад півстоліття. Це зокрема «Коло слів» (дитина починає слово з літери, на яку закінчується слово, сказане попереднім учасником), «Незакінчені речення» (дитина продовжує речення, що його почали педагог чи інша дитина), «Мій настрій» (малюються об'єкти, що асоціюються з певною погодою і відображають сьогоднішній настрій, – сонце, хмари, дощ тощо) [9]. Останній метод по суті є різновидом методу «Прогноз погоди». Популярні в Україні інтерактивні методи

«Автопортрет», «Комплімент», «Подаруй квітку», «Приховані таланти», «Павутина» та інші цілковито відповідають вимогам до забави, згуртовують колектив класу чи групи.

Популярні в Польщі імпреди часом нагадують розважальні й пізнавальні колективні творчі справи учнів, батьків, учителів у початкових і дошкільних закладах освіти України. Як відомо, технологія колективного творчого виховання реалізується в українській педагогічній теорії та практиці з 50-х рр. ХХ ст. Отже, ідеї методики КЛАНЗА відомі вітчизняним педагогам.

У перспективі доцільно в українських закладах початкової та дошкільної освіти реалізовувати інтеграційні імпреди, забави як театралізовані дійства, що дають змогу розвивати творчі якості дитини, почуття гумору, формувати вміння попереджувати конфлікти, досягати компромісів, а головне – виховувати особистість, що є щасливою «тут і тепер». Очевидно, що для ефективності такої діяльності потрібно здійснювати підготовку педагогів до використання забави як освітнього методу. Вони мають стати лідерами, провідниками дитячого колективу, що забезпечують безпеку дітей, знають їх потреби, прагнення, почуття, думки. У польських університетах викладається спеціальний предмет «Педагогіка забави». На нашу думку, у вітчизняних закладах педагогічної освіти доцільно вивчати її як дисципліну за вибором, яка сприятиме формуванню організаторських, комунікативних умінь, творчих якостей майбутніх учителів, що здатні не лише запрошувати аніматорів на дитячі свята, й самі бути аніматорами.

Отже, забава є багатофункціональним методом, що в закладі освіти сприяє самореалізації особистості, дає змогу формувати в дітей компетентності, виховувати ціннісні орієнтації, реалізувати партнерську педагогіку, насолоджуватися життям.

У Польщі педагогіка забави розвивається впродовж десятиріч і вже обґрунтована на науково-теоретичному рівні. В Україні порівняно нещодавно набули популярності професія аніматора й забава, що зумовлено поширенням європейських ідей щодо організації дозвілля, методики КЛАНЗА. Водночас слід зазначити, що окремі забави, які реалізуються наразі в Польщі, використовувалися в Україні понад півстоліття тому. Отже, є сенс говорити про взаємопроникнення ідей педагогіки забави із вітчизняної педагогічної науки до зарубіжної і навпаки.

На сучасному етапі потребують узагальнення основні положення педагогіки забави, висвітлення її методів й визначення перспектив подальшого розвитку; популяризація тих забав, які, розкриваючи потенціал дитини, викликають шквал позитивних емоцій; удосконалення підготовки педагогів до використання методики КЛАНЗА.

Література:

1. Деркач-Падясек Т. І. Специфіка використання методики КЛАНЗА у навчальному процесі / Т. І. Деркач-Падясек // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Філологічна». – 2014. – Вип. 42. – С. 204-208.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/Новини202016/12/05/konczepczya.pdf>.
3. Новий державний стандарт початкової загальної освіти (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/Новини/2017/08/21/-novij-derzhavnij-standart-rochatkovoyi-zagalnoyi-osviti.pdf>.
4. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навчально-методичний посібник / за ред. Г. С. Тарасенко. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 320 с.
5. Янкович О. І. Навчання учнів молодшого шкільного віку засобами освітньо-рухової методики у загальноосвітніх школах України та Польщі // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / ред. кол. : акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та інші; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С.Сковороди. – Вип. 46. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – С. 5-16.

6. Domań R. Tańce, pląsy i zabawy przy muzyce dla dzieci w wieku przedszkolnym / Robert Domań, Iwona Biśto, Jolanta Kaszyca. – Lublin : Wyd. Przedszkolak, 2003. – 44 s.
7. Hofman Z. Metoda KLANZY – klucz do sukcesu / Z. Hofman // O metodzie KLANZY. Teoria i praktyka : pod. red E. Kędzior-Niczyporuk. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2010. – S. 51-53.
8. Kędzior-Niczyporuk E. Pedagogika zabawy jako metodyka pracy z grupą [Wydanie elektroniczne] / Elżbieta Kędzior-Niczyporuk. – URL : https://www.sbc.org.pl/Content/10086/Kedzior_Pedagogika_zabawy.pdf.
9. Metody pedagogiki zabawy w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym [Wydanie elektroniczne]. – URL : <http://www.przedszkola.edu.pl/metody-pedagogiki-zabawy-w-pracy-z-dziecmi-w-wieku-przedszkolnym.html>.
10. Szmidt K. J. Zabawa a twórczość / Krzysztof J. Szmidt // Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej : pod. red. Elżbiety Kędzior-Niczyporuk. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2006. – S. 39-50.
11. Zaorska Z. Odkrywanie pedagogiki z pomocą pedagogiki zabawy / Zofia Zaorska // Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej : pod. red. Elżbiety Kędzior-Niczyporuk. – Lublin : Wydawnictwo KLANZA, 2006. – S. 21-28.

Янкович А. И.

ПЕДАГОГИКА ЗАБАВЫ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ НАЧАЛЬНОГО И ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ

В статье обобщен опыт использования забавы как образовательного метода и педагогики забавы как педагогической субдисциплины и определены перспективы ее использования в заведениях начального и дошкольного образования Украины и Польши. Рассмотрена история педагогики забавы, ее источники, развитие на основе методике КЛАНЗА. Отображены теоретические принципы методике КЛАНЗА (клуба аниматоров забавы), которая пропагандировалась с 1990 г. в Польше. Отражены принципы, особенности, функции забавы, требования к ее организации. Показана разница между игрой и забавой. Определены методы, обосновано значение педагогики забавы в заведениях начального и дошкольного образования Украины и Польши. Акцентировано внимание на взаимосвязях идей педагогики забавы в отечественной и зарубежной педагогической науке.

Ключевые слова: игра, забава, игровой метод, игровая деятельность, педагогика забавы, методика КЛАНЗА, аниматор, заведения начального и дошкольного образования.

Yankovych O. I.

GAME PEDAGOGY IN THE THEORY AND PRACTICE OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION OF UKRAINE AND POLAND

The experience of using the game as an educational method and game pedagogy as a brunch of pedagogy has been summarized in the article. The prospects of game pedagogy use in institutions of primary and preschool education of Ukraine and Poland have been determined. The history of game pedagogy, its sources, development on the basis of KLANZA methodology has been studied. The theoretical bases of KLANZA methodology (known since 1990 in Poland) have been described. The principles, functions of the game, requirements for its organization have been cleared up. The difference between the game and fun has been shown. Voluntary participation, the absence of any rivalry, satisfaction, stimulation of creative activity, gaining a positive experience during work in the group has been defined as the basic principles of the game. Special features of the game, including the use of numerous means of self-expression of the child through game and story dances, movement, music as an element of study and rest, have been shown.

Methods of game pedagogy in the institutions of primary and preschool education of Ukraine and Poland have been revealed. The significance of these methods has been shown. Implementation of the integration performances for children, parents and teachers; of the game as the theatrical act which gives an opportunity to develop the child's creative qualities, a sense of humor, to form skills to prevent conflicts, to reach compromises have been demonstrated as the prospective direction of the use of positive

Polish experience in Ukrainian institutions of primary and preschool education. The necessity of improving the training of teachers to use the KLANZA methodology has been grounded.

The attention has been focused on the interconnections between the ideas of game pedagogy of national and foreign pedagogical science.

Key words: game, fun, game method, game activities, game pedagogy, KLANZA methodology, animator, institutions of primary and preschool education.

УДК 376-056.45 (477.53)

Ворона Л. І.*

СИСТЕМА ПОШУКУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ПОЛТАВСЬКОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ВІДДІЛЕННЯ МАН УКРАЇНИ

У статті розглядаються проблеми обдарованості дітей в сучасній педагогіці. Навчання обдарованих дітей в наш час стає все більш актуальним і пов'язано це насамперед з потребою суспільства в неординарних творчих особистостях, що активно розглядається і вченими, і педагогами-практиками. Раннє виявлення, навчання й виховання обдарованих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти, адже обдаровані діти – потенціал майбутнього розвитку будь-якої держави. На сьогодні на державному рівні підтримується ідея створення єдиної загальнонаціональної системи виявлення та підтримки обдарованих дітей через функціонування позашкільних навчальних закладів Малої академії наук України.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти, система пошуку обдарованих дітей, конкурси, конкурсна діяльність.

Держави, які орієнтуються на високий інтелектуальний та творчий потенціал нації, досягають значного успіху в будь-яких сферах діяльності. Тому одним із важливих стратегічних завдань України на сучасному етапі є виявлення та всебічна підтримка обдарованої молоді. Турбота про обдарованих дітей сьогодні – це турбота про розвиток науки, культури й соціального життя завтра.

Важливим завданням системи національної освіти України є формування творчо активної, всебічно розвиненої гармонійної особистості. У Доктрині національної освіти, що визначає стратегію та основні напрямки розвитку освіти України в ХХІ столітті, записано: «Система освіти має забезпечувати підтримку обдарованих дітей і молоді, розвиток у них творчих здібностей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості». На сьогодні проблема обдарованості є актуальною не тільки серед науковців, а й серед педагогічних працівників і батьків.

Питаннями обдарованості дітей займалися зарубіжні психологи та педагоги. Так, відомими є дослідження в галузі психології творчої обдарованості американців Дж. Гілфорда, П. Торренса, Ф. Баррона, К. Тейлора, М. Карне. На основі ідей психологів Дж. Кэррола й Б. Блума їх послідовниками була розроблена методика навчання обдарованих дітей. Вивченням особливо обдарованих дітей займався Ж. Брюно.

Проблеми обдарованості вивчали й вітчизняні психологи А. Матюшкин, Н. Шумакова, Г. Чистякова, В. Юркевич, В. Моляко, Ю. Гільбух [2; 9]. Проблеми роботи з обдарованою молоддю є предметом спеціальних досліджень В. Алфимова, Н. Анісіна, Л. Тихенко, В. Дружиніна, О. Марінушкіної, О. Микитюка [1; 3; 5].

Мета цієї статті – схарактеризувати систему пошуку обдарованих дітей Полтавського територіального відділення МАН України.

Зазначимо, що обдарованість – явище багатогранне. Однією з найважливіших характеристик обдарованості психологи вважають особливу потребу в розумовому пошуку. Обдарована дитина виділяється яскравими, очевидними, інколи видатними

*© Ворона Л. І.